

Mellékletek:

Halász István és Halász Ödön hadnagyok helytállása az 1848/49. évi szabadságharcban

A magyarság XIX. századi nagy pillanata, az 1848/49-es forradalom és szabadságharc története felemelő példák sokaságát foglalja magába. Mint azt számos ismert életpálya bizonyítja, helytörténeti vonatkozásban is rendben lévő ez a megállapítás. A kevésbé ismertek, elfeledettek közé tartozik a dabasi Halász család testvérpárja, Halász István és Halász Ödön hadnagyok helytállása, akik a híres debreceni református kollégium padsoraiban töltöttek fel a hazafiság fennkölt eszményeivel. Oly annyira, hogy a Haza hívó szavára Ödön még diákként sietett a harctérre.

A családi leszármazási tábla adatai szerint édesapjuk az a 1792. május 11-én született dabasi Halász Gáspár, aki 1818. július 27-én a Bihar-vármegyei Álmosd református templomában kötött házasságot telegdi Csanády Zsuzsanna kisasszonnyal. Rá egy bő évre, 1819. december 11-én megszületett leánygyermekük, Amália, majd 1822. február 1-én Ignác fiúk következett a születési sorrendben. Őt István követte 1824. január 29-én, a legkisebb fiú, Ödön pedig 1829. augusztus 9-én látta meg a napvilágot.

(Esetében említést érdemlő körülmény, hogy a 13-i keresztlőn a keresztszülők között tekintetes Kölcsey Sámuel (1793-1845) urat és feleségét, Fényes Klára (1797-1890) asszonyt örököltte meg az anyakönyv. A Kölcsey család Álmosd jeles köznemesi famíliájának egyike volt már a XVIII. században is. Közülük a legfényesebben ragyogó név a gyermek- és ifjúkorának éveit Álmosdon töltő Kölcsey Ferencé (1790-1838), nemzeti himnuszunk megalkotójáé. Kölcsey Sámuelben az ő nagybátyját tisztelhetjük. Dabasi vonatkozás, hogy Kölcsey Ferenc emlékére 1897-ben Vay Sándor/Sarolta is megörököltte egyik tárcájában, érintve az álmosdi időszakot is.)

Dabasi Halász Gáspár a település jelentős földbirtokosává vált házassága révén. Fiait a legjobb családi hagyományokat követve a közeli Debrecen Református Kollégiumában taníttatta.

A legidősebb fiú, Ignác a jogot is Debrecenben sajátította el és jó nevű ügyvéddé küzdötte fel magát. Pályája második felében Felső-Dabason telepedett le és ott is halt meg 1895. november 17-én.

Két öccse sorsát alapjaiban befolyásolta a szabadságharc.

A Debreceni Református Kollégiumban a forradalmi események hatására a tanévet 1848. május 31-én lezárták, így Ödön már 1848 őszén beállt a 13. honvédszászlóaljhoz. Hamarosan őrmesteri rangot kapott, majd 1849. július 1-től hadnaggyá avanszált Balogh János (1796-1872) őrnagy szám nélküli honvédszászlóaljánál a Közép-Tiszai hadseregben. Egységével részt vett a magyar főszereg visszavonulását kísérő harcokban. A világosi fegyverletétel, a bukást követően Alsó-Dabason gazdálkodott. Itt kapcsolatban állt két volt honvédtisztársával, a Gyónra nősült Lisznayai Damó Kálmánnal és Böhm Jánossal. A császári titkosrendőrség mindhármukat megfigyelte, melyről jelentések maradtak fenn. Mindössze 27 évesen, nőtlenül, váratlanul, az anyakönyvi bejegyzés szerint fertőző betegségben (pokolvar – lépfene) hunyt el 1857. január

1-én. Az alsó-dabasi református temetőben kapta meg végtisztességet január 3-án, a szertartást Tóth Ferenc tiszteletes végezte.

Bona Gábor szócikkének adata szerint István 1849. februárban csatlakozott az álmosdi születésű Csanády István (1813-1876) őrnagy Bihar megyében alakuló gerillacsapatához. Ebben a döntésben vélelmezhetően édesanyja ágán a rokonok is szerepet játszhattak. A két századból álló gyalogos csapat hadnagyi rangú segéd tisztjeként hősi halált halt május 18-án a tömegmészárlást rendező román felkelőkkel folytatott harcok során Abrudbányánál. Mindössze 25 évet élt, nőtlenül, nevét egykori alma matere a Debreceni Kollégium mártír diákjainak lajstromán ma is számon tartja.

Halász István és Halász Ödön alapvetően a dabasi Halász családhoz tartozásukkal kötődnek településünkhöz. Halász Ödön ezt meghaladóan 1849 utáni életével, gazdálkodásával, halálával, temetésével is hozzánk tartozik. 1848/49. évi helyállásuk máig ható példa, mely megörökítésre méltó a kulturális örökség kategóriában.

Bibliográfia

Nagy Iván: Magyarország családai címerekkel és nemzékrendi táblákkal. Pótlék-kötet. Ráth Mór kiadása, Pest, 1868. pp. 171-172. (Csanády család)

Hegyesi Márton: Az 1849. évi havasi hadjárat történetéhez. Hazánk. Történelmi Közöny, 1886 / 1. füzet. pp. 67-76. (73, Halász István)

Vayk: Kölcseyről. Vasárnapi Újság, 1897. április 11. pp. 225-226.

Vende Aladár: Bihar vármegye községei – Álmosd. In: Borovszky Samu (szer.): Magyarország vármegyéi és városai. Bihar vármegye és Nagyvárad. Apollo Irodalmi Társaság, Budapest, 1901. pp. 38-39.

Kempelen Béla: Magyar nemes családok III. kötet, Caballini-Ezbar. Budapest, 1912. pp. 50-51. (Csanády család)

Halász Bálint: Dabasi és gyóni Halász család. Családtörténeti jegyzetek 1914/2. p. 43. VII. tábla

Dr. Herpay Gábor: Bihar-vármegye birtokos és földesúri családjai. In: Nadányi Zoltán (szerk.): Magyar városok és vármegyék monográfiája 25. Bihar-vármegye. Budapest, 1938. p. 433 (Halász Gáspár, Álmosd, 1830).

Czagányi László: A Dabasi Református Egyházközség története tulajdon iratai tükrében. Dabas, 1993. p. 48.

Bona Gábor: Hadnagyok és főhadnagyok az 1848/49. évi szabadságharcban. (Második kötet: H-Q) Heraldika Kiadó, Budapest, 1998. p. 13, 14.

Gáborjáni Szabó Botond: A tiszántúli református egyházi vezetés és a Debreceni Kollégium 1848/49-ben. In: Radics Kálmán (sorozatszerkesztő): Emlékek és források... Debrecen, 1848/49 - Hajdú-Bihar Megyei Levéltár közleményei 26. Debrecen, 2001. p. 203.

Vajda Mária: Álmosd. Szerk.: Selmeczi László. Száz Magyar Falu Könyvesháza Kht., Budapest, 2002. 204 p. <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/SzazMagyarFalu-szaz-magyar-falu-1/almosd-351/>

Czagányi László: Politikusok, honvédek, honvédtisztek. Dabasiak az 1848/49-es forradalomban és szabadságharcban. Dabas, 2008. p. 74, 76.

Czagányi László (szerk.): Ezer dabasi pillanat. Pressman Bt., Dabas, 2010. p. 406.

Csorba Sándor: Kölcsey Ferenc álmosdi évei - Avagy a Kölcseyek Álmosdon. Alföld, 2011/2. pp. 58-73.

Szabadi István (szerk.): Intézménytörténeti források a Debreceni Református Kollégium Levéltárában II. Tiszántúli Református Egyházkerület, Debrecen, 2013. p. 1066, 1368-1369.

Szilágyi Márton: Az íróvá válás mikrotörténete a 19. század első felében. Lisznyai Kálmán és az „irodalmi gépezet”. Reciti, Budapest, 2021. p. 101, 110, 253.

Valentyik Ferenc: A dabasi Halász család történetének válogatott bibliográfiája. Antológia Kiadó, Lakitelek, 2022. p. 23.

Bona Gábor: A honvédsereg hősi halált halt tisztjei 1848/1849-ben I. rész (A-K). Hadtörténelmi Közlemények, 2024/1. szám, pp. 153-213. (186, dabasi Halász István)

Wikipedia szócikkek: 1848–49-es forradalom és szabadságharc, Álmosd, Balogh János (politikus, 1796–1872), Bihar vármegye, Bona Gábor, Kölcsey Ferenc.

Összeállította: Valentyik Ferenc